

Književna poročila

Dr. Fr. Detela, Trojka. Povest. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu. 1915. 80. 236 str.

Ljudstvo po večini ne bo slutilo, da knjiga ni nova, — nikjer nobene opazke o tem. Mi, ki pišemo kritike, seveda vemo, da je nanovo prezentirano delo že davno „narodova last“ in da je tudi srečno prestalo „ognjeno preskušnjo“ naše stroge kritike. Zato je g. pisatelj lahko v dobri veri povabil široke ljudske mase na iste sedeže, kjer je nekoč pripovedoval in modroval naši inteligenci, češ ljudstvo je med tem že toliko napredovalo, da me bo razumelo. Mi o tem zelo dvomimo, kakor ne dvomimo, da bi bil pisatelj, ki je vendar še živ in celo pisatelj, iz te stvari brez posebnega truda lahko napravil za silo povest za ljudstvo. Tako pa, kakor je spis, bo šlo ljudstvo sicer morda ne mimo njega, a vsekakor preskakovaje preko njega. — Da naš kmet modrovanje ljubi? O da, a potem je treba drugače modrovati! Tako, kakor g. pisatelj tu modruje, so nekoč modrovali inteligenti. In „Trojka“ taka, kakršna je, se more držati edinole kot spis za inteligenco, ter bodimo brezobzirno odkritosrčni: Ako „Trojka“ v najboljšem slučaju še ni za ljudstvo, za nas ni več! Ali se je svet v tako kratkem času res za tliko premaknil in celo — slovenski svet? Koliko more biti človeških let med temi „še-vedno-fanti“, ki tvorijo našo moderno in med očetom „Trojke“? Kakih dvajset jih bo, in vendar se premikajo ti njegovi ljudje tako čudno tam nekje daleč. Naj nam g. pisatelj ne dela one krivice, ki jo dela dijak-trojkar profesorju, češ da ga „ne mara“! To se pravi, da ga mi ne maramo zaradi „duha“ njegovega spisa. Lahko nam verjame, da je nam „duh“ v tem pomenu popolnoma vseeno; toda drug duh je, ki nas moti. Nočem reči: duh po plesnobi, toda najmanj duh po starini je, da bi se prav lahko zmotili in mislili, da se vrši povest v daljni romantični preteklosti, daleč pred Kersnikovimi in Tavčarjevimi še vedno tako prijetno živimi ljudmi. Zakaj vendar g. pisatelj svojega dela ni moderniziral? Morda zato ne, ker bi Homer svojih epov tudi ne premoderniziral, da danes sam redigira „novo izdajo“? No, Homerju bi tega tudi treba ne bilo! In v tem sta si oba avtorja morda podobna: tudi „Trojka“ se najbrž sploh ne da modernizirati... Človeku je le žal nekaterih res lepih odstavkov; a tudi nekaterih „modrovanj“ ne izvzamemo. Spotaknemo se pa ob tistih modrovanjih, ki so takorekoč bistveni del spisa, izrezani iz mesa delujočih oseb in torej jih čitatelj ne more preskočiti. Nikakor ne gre, da polaga temu ali onemu svojih junakov na usta besede, ki se ne zlagajo z njih značaji. Priznavamo, da je Lovro lahko največji tepec, se vede kot „jeziko-oslovec“ še bolj trapasto nego se v povesti; gospodična Irma je lahko kljub svoji resnični duhovitosti, — ta hčerka dela v tem oziru duševnemu očetu le čast — in kljub svoji globoki izobrazbi najplitvejša koketa in malovredna ženska: vse take stvari so sicer težko mogoče v življenju, v resnično dobrem umotvoru pa nikakor ne! Saj to je ravno — umetnost! Mnogo bolje so slikane osebe drugega reda, posebno Majer: v življenju mrcina, v knjigi dečko, da ga je veselje. Škoda, da stopa med tolikimi sencami! — Konec je za naš okus preveč romantičen. Dvoboj, samomor, kloster, — sami nagrobni križi!

Navada je, da mora recenzent pri ilustrovani knjigi reči, katero tudi o ilustracijah. Kot lajik rečem, da nam sličice ugajajo. Že to je mnogo, da se človek na prvi pogled ne prestraši grozних znakov diletantizma, kakor jih je po Mohorjevih knjigah le preveč. Mislimo pa, da se ne zamerimo strokovnjakom, če rečemo, da so nekatere sličice res izborne. Upamo, da ostane Ivan Vavpotič Družbi stalen sotrudnik.

Ivan Orel.

Slovstvo in pravo. Letos sem vsled posebnih sedanjih razmer prejel knjige Družbe sv. Mohorja zelo pozno v roke, že potem, ko sem prečital razne ocene o njih. In kakor čez vse te knjige, je razlito tudi čez vse te ocene nekaj, kar bi še najbolje označil z besedo — tiha resignacija. Nič burnega, nič veselega, nič novega ne tu ne tam. Solidna konservativnost, kakor se spodobi za staro, priznано tvrdko... V mislih imam tu v prvi vrsti leposlovne spise, na katere se te ocene večinoma tudi nanašajo, kadar se tako na splošno odpravijo Mohorjeve knjige. Grudnova „Zgodovina“ dobi, kakor se spodobi, itak vedno posebno rubriko. Ni pa dvoma, da je tudi knezoškofa Jegliča „Mesija“ v svoji stroki knjiga prav posebne vrste, le da je naravno, če se jo odrine med nabožne knjige in s tem tudi že odpravi.

Glede teh leposlovnih spisov sem torej v prvi vrsti rekel, da je nad njimi samimi in njih ocenami razlit duh tihe resignacije. Kakor smo se vdali, da nam Družba izda toliko in toliko pobožnih in nabožnih knjig, toliko gospodarskih in drugačnih poukov, tako smo se tudi glede leposlovja vdali, da že ne pričakujemo ničesar novega. Pisatelji so se naučili, kako se piše za ljudstvo, menda res ne od ljudstva, nego drug od drugega, — in skoro kakor bi bil napisal vse to en sam človek pod različnimi imeni, je drugo drugemu podobno. In potem je skoro naravno, da prečita za vso inteligenco te spise več ali manj površno dvoje, troje ljudi, kateri poročajo potem v leposlovne liste, povedo navadno tudi še vsebino, in stvar je odpravljena za leto 1914, potem 1915 i. t. d. In če bi se ti potem, ko sam dobiš knjige, zahotelo, da bi malo „kontroliral“, najdeš, da so imeli poročevalci na splošno prav... Kolikor se spominjam, so rekli na pr. glede „Večernic“ vsi tako nekako, kakor da je vse skupaj „navadna roba“. Mogoče bi bili lahko le še opomnili, da bi Iv. Troštova „Pod robom“ ne bila tako slaba stvar, da ni tako dolga, dolga, dolga in tako grozno poučljiva. Kar se pa F. S. Finžgarjevega „Konjička bom kupil“ tiče, je bilo povedano, da obdeluje sicer staro snov, a na izviren način. Jaz bi bil Finžgarjev spis brez te reklame prečital, ker imam vanj vero, da kaj prav slabega ne zagreši, oziroma da napiše vedno nekaj, kar je s tega ali onega stališča zanimivo. Tako je tudi ta stvar napisana vsaj živahno in brez vsakega nadležnega moraliziranja, in pa jezik je res sočen in domač. Mene vsaj niti „boglonašt“ brez ušesc ne motijo; moti me pa — „nervozna“ naglica šivalnega stroja. Taka beseda v takem slogu je — konj. In potem, ljudje božji: Zmenimo se že enkrat, ali bomo res še vedno in vedno pisali mati „so rekli“. Da je narodno? Še marsikaj je, pa ne pišemo. In onikanje v nagovoru je še vedno bolj narodno, ker ga rabijo vsi Slovenci, nego to indirektno onikanje, ki ga cele dežele ne poznajo. Spoštovanja do „avtoritet“ od staršev gor do papeža s tem tudi ne bomo povzdignili, če ne z drugim...

Toda nekaj drugega mi je posebno pri srcu, ko sem vzel pero. V tej Finžgarjevi povesti najdemo namreč zopet nekaj, kar se pri nas vedno in vedno ponavlja skoro v vseh beletrističnih spisih, kjer se pisatelj-nejurist dotakne vprašanj, katera posegajo v pravo: da je namreč često cela zgradba postavljena na popolnoma zgrešen temelj. Menda mi pač nikdo ne pride z ugovorom, češ „kaj umetnika